



СУПІХАНОВ

Борис Карабайович,
доктор економічних наук,
член-кореспондент НААН,
Генеральный директор
ТзОВ «Святий Грааль»
supikhanov@ukr.net
(м. Київ)

ЕКОНОМІЧНА ПОТУЖНІСТЬ ГЕОРЕГІОНІВ ПЛАНЕТИ

У статті з використанням статистичних даних ЮНКТАД і ФАО проаналізовано зміни обсягів ВВП в цілому й на одну особу, динаміка експорту-імпорту товарів, зокрема продукції АПК, баланс торгівлі аграрною продукцією, її вартість та ефективність праці селян при вирощуванні зернових і бобових культур по континентам і регіонам планети. Показано динамічний розвиток економіки георегіонів планети з підкресленням того, що найбільший внесок у світовий ВВП зробили країни Азійського континенту – понад 17,6 трлн дол. США, або 42,5% загальносвітового ВВП (+41,4 трлн дол. США). Підкреслено, що це забезпечило багатократне зростання ВВП на одну особу в усіх регіонах планети при падінні величини цього показника в регіоні «Розвинута Азія», який представляють Японія та Ізраїль. Зазначено скорочення розриву між ВВП регіону «Східна Азія» порівняно з регіоном «Розвинута Америка» з 12 до 5,1 трлн дол. США при збільшенні розриву останнього з регіоном «Розвинута Азія» з 9,6 до 14,1 трлн дол. США.

Ключові слова: ВВП, експорт-імпорт, продукція АПК, баланс торгівлі, ефективність праці, регіон.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ МОЩЬ ГЕОРЕГИОНОВ ПЛАНЕТЫ

В статье с использованием статистических данных ЮНКТАД и ФАО проанализированы изменения объемов ВВП в целом и на человека, динамика экспорта-импорта товаров, в частности продукции АПК, баланс торговли аграрной продукцией, ее стоимость и производительность труда при выращивании зерновых и бобовых культур по континентам и регионам планеты. Показано динамичное развитие геоэкономики регионов планеты с подчеркиванием того, что наибольший вклад в мировой ВВП сделали страны Азиатского континента – больше 17,6 трлн дол. США, или 42,5% общемирового увеличения ВВП (+41,4 трлн дол. США). Подчеркнуто, что это

обеспечило многократный рост ВВП на одного человека во всех регионах планеты при падении величины этого показателя в регионе «Развитая Азия», который представляют Япония и Израиль. Зафиксировано сокращение разрыва между ВВП региона «Восточная Азия» по сравнению с регионом «Развитая Америка» с 12 до 5,1 трлн дол. США при увеличении разрыва последнего с регионом «Развитая Азия» с 9,6 до 14,1 трлн дол. США.

Ключевые слова: ВВП, экспорт-импорт, продукция АПК, баланс торговли, производительность труда, регион.

ECONOMIC POWER OF PLANET GEOREGIONS

In the article with the use of statistical data of UNCTAD and FAO the change in the volume of GDP in general and per capita, the dynamics of export and import of goods in particular agricultural products, the balance of trade in agrarian products, its value at the output from the farm, labor productivity in the cultivation of cereals and legume cultures by continents and regions. Dynamic development of the economy of the planet's regions is shown with emphasis on the fact the greatest contribution was made by the countries of the Asian continent – more than 17,6 trillion dollars USA, or 42,5% of the world's GDP growth (+41,4 trillion dollars USA). It was stressed that this ensured multiple GDP growth per capita in all regions of the world with fall of the magnitude of this indicator in the «Developed Asia» region, which represented by Japan and Israel. The gap in the gap between the GDP of the region «East Asia» determined in comparison with the region of «Developed America» from 12 up to 5,1 trillion dollars USA with an increase in the gap this region with the region «Developed Asia» from 9,6 up to 14,1 trillion dollars USA.

Key words: GDP, export, import, products of AIC, balance, trade, labor productivity, region of the world.

Процеси економічної глобалізації примушують дослідників все більшу увагу приділяти оцінці розвитку окремих регіонів планети. Стрімкий розвиток усіх сфер життя сучасної спільноти, формування глобального економічного простору, системи світової торгівлі, коли не тільки кожна країна, а й кожне мале підприємство, включаючи фермерське господарство, має можливість брати участь у господарсько-торговельних відносинах у будь-якій точці земної кулі, посилення цивілізаційних зв'язків і міграційних потоків, становлення глобального ринку праці з елементами віртуальності призвело до над швидкого, порівняно зі створенням класичних наук, формування нової над- і міждисциплінарної науки – глобалістики [1; 2], вагомою складовою якої стала геоekonomіка, ідеї якої, за оцінкою О. Сапір, були підготовлені розвитком

світової економічної думки [3]. Вагомі дослідження у цій сфері були проведені лідером російської школи геоekonomіки Е.Г. Кочетовим [4–8] та іншими дослідниками [9; 10], але всі вони були присвячені загальним питанням геоekonomіки.

Не претендуючи на повний аналіз цього складного поняття в його теоретичному і прикладному значенні для багатогранної сфери економічного життя людства, ми хотіли би викласти наші погляди на геоekonomіку аграрної сфери, головної, на наш погляд, сфери життя як людства в цілому, так і кожної людини. Тому ми вирішили провести аналіз змін економічного розвитку й торгівлі регіонів земної кулі в цілому й аграрного сектора економіки зокрема.

В умовах існуючої системи світового господарства, коли кожна національна економіка є фактично його часткою, вже багато років для оцінки економічної потужності будь-якої країни чи георегіону планети використовуються величини валового внутрішнього продукту (ВВП) як узагальненої оцінки стану та змін економіки. Виходячи з цього, нами зроблений аналіз змін величини ВВП за 2000 і 2015 рр. за даними UNCTAD.

Насамперед, слід зазначити, що за 15 років третього тисячоліття найбільш активно нарощували свою економічну потужність ті континенти, і відповідно, георегіони планети, в яких розташована більшість країн, що розвиваються. Так, якщо розвинуті країни Європейського континенту підвищили свій ВВП лише на 13,9%, то країни Африканського континенту збільшили в цілому ВВП на 111,7%, а Азійського – на 324,1% (*табл. 1*).

Слід підкреслити, що найбільший приріст ВВП за 15 років дали країни Східної Азії – з 2,2 до майже 13,4 трлн дол. США, або майже у 5,4 рази, тоді як багаторічні лідери світового виробництва розвинуті країни георегіону «Північна Америка» збільшили свій ВВП лише на 36,0%, або на 5,1 трлн дол. США, проти 13,4 трлн дол. США країн георегіону «Східна Азія», в якому «головну скрипку грає» Китай.

Зміни ВВП у цілому й на одну особу, за роками [11]

Континент, регіон	ВВП, млн дол. США			ВВП на одну особу, дол. США		
	2000	2015	2015 до 2000,%	2000	2015	2015 до 2000,%
Африка	646646	2327736	359,9	796	1685	211,7
Східна	77047	298317	387,2	306	758	244,7
Центральна	42452	266654	628,1	442	1689	382,1
Північна	262287	756246	288,3	1471	3386	235,0
Південна	148636	347850	234,0	2889	5554	192,2
Західна	116224	668669	575,3	494	1893	383,2
Америка, що розвивається	2214669	5995108	270,7	4243	9525	244,5
Каріби	97563	239961	245,9	2905	6230	214,4
Центральна	719575	1370714	190,5	5185	7935	153,0
Південна	1397531	4384433	313,7	3977	10485	262,3
Азія, що розвивається	4358233	21965023	504,0	1241	526	424,1
Східна	2291985	13402055	584,7	1672	9021	539,5
Південна	717786	3239254	451,3	494	1777	359,7
Південно-Східна	627178	2458032	383,6	1192	3880	325,5
Західна	721284	2865682	397,3	4451	12393	278,4
Океанія, що розвивається	14162	39265	277,2	1815	3726	205,3
Розвинута Америка	14348332	18512578	136,0	34920	53959	154,5
Розвинута Азія	4714705	4366078	92,6	36921	32248	87,3
Розвинута Європа	15068071	17165290	113,9	18522	32924	177,7
Розвинута Океанія	463836	1447456	312,0	20175	50792	251,7
Країни, що розвиваються	7233710	30327131	419,2	1490	5056	339,3

Транзитивні країни	375551	1934524	515,1	1255	6360	506,7
Розвинуті країни	25690049	42421403	165,1	26405	40618	153,8
Світ	33299310	74753058	224,5	5436	10173	187,1

Зазначимо також, що якщо у 2000 р. питома вага країн Африканського та Азійського континентів, а також країн георегіонів «Центральна Америка», «Карибський басейн» і «Південна Америка», де розташовані країни, що розвиваються, становила 21,7% (7,2 трлн дол. США) у загальносвітовій величині ВВП (33,3 трлн дол. США), то у 2015 р. – вже понад 40% – 30,3 трлн дол. США з 74,7 трлн дол. США загальносвітового ВВП. При цьому найбільший внесок був зроблений країнами Азійського континенту – понад 17,6 трлн дол. США, або 42,5% загальносвітового зростання ВВП (+41,4 трлн дол. США).

Динамічний розвиток окремих георегіонів значно змінив величини ВВП, що припадають на одну особу (*табл. 1*). Природно, що, як і раніше, лідируючі позиції займають розвинуті країни угруповань «Розвинута Америка» та «Розвинута Європа», де на одну особу величина ВВП перевищує відповідно 53 і 32 тис. дол. США. Але, якщо у 2000 р. цей показник розвинутих країн перевищував відповідну величину країн Африканського континенту в 33,1 рази, то у 2015 р. відставання скоротилося до 20,7 разів. Відповідно по георегіону «Східна Азія» це співвідношення змінилося з 15,8 до 4,5.

Більше того, динаміка економічного зростання георегіонів планети значно змінила потоки товарів і співвідношення обсягів торгівлі між розвинутими георегіонами і георегіонами, що розвиваються (*табл. 2*).

Таблиця 2

Зміни обсягів експорту та імпорту товарів, млрд дол. США [11]

Континент, регіон	Експорт, млрд. дол. США			Імпорт млрд. дол. США		
	1990 р.	2015 р.	2015 до 1990, %	1990 р.	2015 р.	2015 до 1990,

						%
Африка	104877	395962	377,5	94444	555268	587,9
Східна	9870	40069	405,9	12833	96380	751,0
Центральна	17092	65106	380,9	7537	53784	793,5
Північна	55121	107024	194,1	37374	196514	525,8
Південна	35113	94404	268,8	22846	108466	474,8
Західна	30708	89360	291,0	14613	100123	685,1
Америка, що розвивається	367998	930446	252,8	124886	1028193	823,3
Каріби	19016	29990	157,7	16955	60611	357,9
Центральна	183149	437079	238,6	51774	486718	940,1
Південна	16583	463337	279,4	56157	480864	856,3
Азія, що розвивається	1538457	6072792	394,7	575213	5375274	934,5
Східна	779294	3607539	462,9	268089	2934586	1094,6
Південна	93119	397233	426,6	59408	553886	932,3
Південно-Східна	430203	1168356	271,6	162346	1094823	674,4
Західна	235843	899663	381,4	85370	791978	927,7
Океанія, що розвивається	5172	11899	230,0	5096	12994	255,0
Розвинута Америка	1058865	1913893	180,7	641357	2745990	428,1
Розвинута Азія	510700	689001	134,9	252162	713484	282,9
Розвинута Європа	2596480	5788843	222,9	1724480	5549460	321,8
Розвинута Океанія	77168	222804	288,7	51486	244982	475,8
Країни, що розвиваються	2059532	7411099	359,8	799639	6971729	871,8
Транзитивні країни	149573	525951	351,6	140131	381593	272,3
Розвинуті країни	4243212	8614541	203,0	2669485	9253915	346,6
Світ	6452318	16551591	256,5	3609255	16607237	460,1

*Дані UNCTAD [11] у нашій обробці.

Отже, якщо на світовому рівні обсяги експорту товарів зросли з 1990 р. до 2015 р. з 3609,2 до 16607,2 млрд дол. США, або у 4,6 разів, то країн, що розвиваються, у 8,7 разів проти 3,4 разів розвинутих країн. При цьому, питома вага експорту країн, що розвиваються, зросла з 22,1% у 1990 р. до 42% у 2015 р., а розвинутих, навпаки, зменшилася з 74,0 до 55,7%. Остання частина питомої ваги, відповідно, 4,9 і 2,3%, припадає на країни з перехідною економікою.

Показовими є зміни обсягів експорту по георегіонах планети, де на перше місце вийшли георегіони Азійського континенту: «Східна Азія» збільшила експорт у 10,9 рази, «Південна Азія» – у 9,3 разів і «Західна Азія» – у 9,2 разів. Показники обсягів імпорту товарів повністю віддзеркалюють показники експорту. Такі радикальні зміни темпів розвитку георегіонів планети дозволили при підготовці чергової Доповіді ООН щодо людського розвитку назвати її «Піднесення Півдня: людський прогрес у різноманітному світі» [12].

Насамперед у Доповіді зазначено, що піднесення Півдня – це феномен, що є безпрецедентним за темпами та масштабами. Так, Великій Британії, де розпочалася промислова революція, знадобилося 150 років для подвоєння виробництва на душу населення, а для США – 50 років. При цьому в обох країнах на ті часи чисельність населення не перевищувала 10 млн осіб, тоді як економічне піднесення Китаю та Індії, що також призвело до подвоєння виробництва на одну особу, відбулося менше, ніж за 20 років при чисельності населення в кожній на рівні 1 млрд осіб. ООН вважає, що піднесення Півдня слід розглядати як історію різкого розширення людського потенціалу та сталого прогресу людського розвитку у країнах, де мешкає лівова частина населення нашої планети.

Це зумовило ситуацію, коли вперше за 150 років сукупний обсяг виробництва трьох лідерів з економіки, серед країн, що розвиваються – Бразилії, Індії та Китаю перевищує половину суми ВВП країн, які здавна займають лідируючі позиції серед промислово розвинутих країн Півночі –

Німеччини, Італії, Канади, Великої Британії, США та Франції. Так, якщо в 1950 р. ВВП Китаю, Індії та Бразилії становили лише 10% світової економіки, а питома вага шістки лідерів перевищувала 50%, в 2015 р. питома вага шістки становила знизилася до 39,9%, а трійки, навпаки, зросла до 20,2%, – то до 2050 р., за прогнозом, питома вага трійки дорівнюватиме 40% світових обсягів, тоді як питома вага шістки буде лише трохи більше 20%.

Зміни у розвитку призвели до того, що в країнах Півдня питома вага середнього класу зросла з 26 до 58%, а до 2030 р., за прогнозом, на Півдні мешкатиме понад 80% світового середнього класу, які витрачатимуть на споживання 70% сукупних світових витрат.

Стрімко зростають обсяги торгівлі, які у 1800 р. становили 2% ВВП, у 1913 – 22%, а нині складають 56% при водночас різкому збільшенні кількості торговельних партнерів. Так, якщо у 1996 р. тільки 6 країн, що розвиваються, мали 100 і більше торговельних партнерів, то нині таких країн не менше 15-ти. Частка Півдня у торговельних потоках перевищує половину світових обсягів проти чверті лише 30 років тому. При цьому, торговельні зв'язки Південь-Південь зростають швидше, ніж Північ-Південь, що забезпечило зростання питомої ваги торгівлі Південь-Південь з 8,1% у 1980 р. до 26,7% у 2011 р., тоді як питома вага торгівлі Північ-Південь зменшилася приблизно з 46 до 30 %. Показовими є зміни обсягів торгівлі Китаю з найменш розвинутими країнами, коли, наприклад, імпорт Китаєм продукції АПК за 2000–2011 рр. зріс від 180 млн до майже 1,2 млрд дол. США, а загальний експорт Китаю у ці країни з 620 млн до 2,4 млрд дол. США.

В цілому, за визначенням ООН, вперше за багато століть Південь є локомотивом глобального економічного зростання. При цьому, Півдню, як і раніше, потрібна Північ, але Північ у все зростаючій прогресії потребує Південь. Найбільш радикальними є зміни обсягів торгівлі продукцією АПК, насамперед країнами, що розвиваються, як то свідчать дані ФАО [13] (*табл. 3*).

Зміни обсягів торгівлі аграрною продукцією за роками, млн дол. США

Континент, регіон	Експорт		2013 до 1990,%	Імпорт		2013 до 1990, %
	1990	2013		1990	2013	
Африка	11903,1	49658,6	417,2	15582,3	88554,5	568,3
Східна	3354,8	14935,9	445,3	1564,0	13830,0	884,2
Центральна	907,6	1292,1	142,3	1266,8	8055,2	635,8
Північна	2012,7	10233,4	508,4	8517,8	38762,9	455,0
Південна	2381,7	10877,0	456,7	1498,4	9075,8	605,7
Західна	3246,2	12320,1	379,5	2735,1	18830,6	688,5
Америка	89027,7	399272,1	448,5	48261,3	238004,9	493,1
Північна	54403,3	192704,7	354,2	34275,5	147151,7	429,3
Центральна	6163,4	37422,9	607,2	59456,0	35883,6	603,5
Південна	22645,7	165736,8	731,8	5258,2	45721,3	869,5
Азія	46306,4	281526,3	607,9	85240,1	478365,8	561,2
Східна	16365,0	66037,5	403,5	52249,6	239018,1	457,4
Південна	5632,6	55934,3	993,0	6805,7	50922,5	748,2
Південно- Східна	17360,8	119456,1	688,1	10805,2	83625,6	773,9
Західна	6948,0	35417,9	509,7	15379,5	97016,6	630,8
Європа	161326,3	604589,4	374,7	199231,0	605697,5	304,0
Східна	9129,8	95431,2	1045,2	24745,4	98739,7	399,0
Північна	28758,9	82310,7	286,2	34622,0	119520,3	345,2
Південна	23559,1	109349,0	464,1	40463,9	109936,0	271,7
Західна	99878,5	317498,4	317,9	99399,7	277501,4	279,2
Океанія 1704,3	1704,3	61516,4	361,5	3153,2	18725,6	593,8
Світ	325577,8	1396562,9	428,9	351467,9	1429348,3	406,7

Так, якщо світ у цілому збільшив обсяги експорту продукції АПК за період 1990–2013 рр. від 325,6 до 1396,5 млн дол. США, або у 4,3 рази, то георегіони «Центральна Америка» – у 6,0 разів; «Південна Америка» у 7,3, «Південно-Східна Азія» – у 6,9, а «Південна Азія» навіть у 9,9 рази, тоді як георегіони з розвинутими країнами збільшили експорт у 3,5 («Північна Америка»), 3,2 рази («Західна Європа») та 3,6 разів («Австралія і Нова Зеландія»). Виняток

становить георегіон «Східна Європа», що вирвався з полону планової економіки на простір глобальної ринкової економіки, який збільшив експорт у 10,4 рази.

Зростання імпорту регіонами з країнами, що розвиваються, можна, з одного боку, оцінити, як позитив наслідків збільшення купівельної спроможності населення та економічного піднесення країн цих регіонів, а з іншого боку, це зростання імпортозалежності бідних країн, коли вони імпортують продукції АПК більше, ніж експортують. Наочно це демонструють дані *таблиці 4*, сформованої на основі даних ФАО [13] та ЮНКТАД [11] щодо балансу торгівлі по регіонах планети.

Таблиця 4

Баланс торгівлі аграрною продукцією, млн дол. США

Континент, регіон	1990 р.	2013 р.
Африка,разом	-3679,2	-3889,6
Східна Африка	+1790,8	+1105,8
Центральна Африка	-359,2	-6763,0
Північна Африка	-6505,1	-28529,4
Південна Африка	+883,2	+1801,1
Західна Африка	+511,1	+6510,4
Північна Америка	+20127,8	+45533,0
Центральна Америка	+217,8	+1539,3
Каріби	+3033,2	-5840,5
Південна Америка	+17387,5	+111015,4
Азія, разом	-38933,7	-196829,4
Східна Азія	-35884,6	-171980,6
Південна Азія	-1171,1	+5011,9
Південно-Східна Азія	+6555,6	+35830,4
Західна Азія	-8431,5	-71598,7
Європа, разом	-37904,7	-1107,8
Східна Європа	-15615,6	-3308,5
Північна Європа	-5863,0	+37209,6
Південна Європа	-16904,8	-587,0

Західна Європа	+476,7	+39997,0
Австралія та Нова Зеландія	+14152,6	+43943,3

На Африканському континенті два георегіони: «Центральна Африка» і «Північна Африка» весь період мали від’ємне сальдо у торгівлі продукцією АПК. На Американському континенті від’ємний баланс має георегіон «Карибський басейн», а на Азійському континенті георегіони «Східна» та «Західна Азія».

Цікавим є те, що такий потужний в аграрному відношенні континент як Азія, загальна вартість аграрної продукції якого у 2013 р. становила 57,4% світової вартості, мав від’ємний баланс в обсязі 196,8 млрд дол. США, збільшивши його порівняно з 1990 р. на 157,9 млрд дол. США. Найбільш успішним у торгівлі продукцією АПК усі зазначені роки був георегіон «Австралія та Нова Зеландія» – від +14,1 (1990 р.) до +43,9 млрд дол. США (2013 р.).

Разом з тим, регіони з країнами, що розвиваються, значно відстають за ефективністю праці при вирощуванні зернових та білково-олійних культур від розвинутих країн. На жаль, ФАО призупинило надавати статистику щодо чисельності працездатного населення, і тому ми змушені привести дані, які були наведені в монографії [14]. Так, ефективність праці у георегіоні «Північна Америка» перевищувала в 2000 р. відповідний показник георегіону «Східна Азія» у 125 разів по пшениці, 354,7 рази по кукурудзі, в 2011 р. – відповідно у 119,3 і 299,2 рази, а «Західної Європи» – у 12,2 і 40 разів у 2000 р. та 160 і 36,9 рази у 2011 р. (табл. 5).

Таблиця 5

**Зміни ефективності вирощування зернових
на працездатного селянина за роками, тонн**

Світ, регіон	Пшениця		Кукурудза		Рис	
	2000	2011	2000	2011	2000	2011
Африка	0,08	0,11	0,25	0,36	0,10	0,12
Східна	0,02	0,03	0,17	0,23	0,04	0,07

Центральна	0,001	0,001	0,10	0,16	0,02	0,03
Північна	0,51	0,0,92	0,34	0,34	0,31	0,27
Південна	0,97	0,91	4,65	4,72	000,1	000,1
Західна	0,002	0,004	0,19	0,32	0,17	0,23
Америка	2,36	2,45	7.13	9,97	0,68	0,85
Північна	25,09	28,64	74,50	116,69	2,49	3,02
Центральна	0,28	0,30	1,62	1,76	0,10	0,11
Південна	0,74	0,96	2,03	3,61	0,77	1,03
Азія	0,26	0,31	0,15	0,26	0,56	0,64
Східна	0,20	0,24			0,41	0,44
Південна	0,35	0,37	0.05	0,09	0,58	0,64
Південно-Східна	0,001	0,002	0,16	0,27	1.15	1,45
Західна	1,79	2,15	0,20	0,37	0,03	0,08
Європа	6,29	10,74	2,18	5,24	0,11	0,21
Східна	3,78	8,26	1,00	4,28	0,04	0,10
Північна	16,69	21,57		0,06		
Південна	3,52	4,39	3,70	6,16	0,39	0,66
Західна	24,40	38,41	8,43	14,39	0,04	0,07
Океанія	8,04	8,46	0,22	0,18	0,40	0,22
Світ	0,47	0,53	0,48	0,67	0,48	0,55

*Наші розрахунки за даними ФАО [13].

Тобто, спостерігається як зменшення різниці у показниках виробництва окремих зернових культур на працездатного селянина, так і зростання. Подібне співвідношення відбувається й при вирощуванні білково-олійних культур (табл.б).

Таблиця 6

**Зміни ефективності вирощування олійних культур
на працездатного селянина за роками, тонн**

Світ, регіон	Соняшник		Ріпак		2000	2011
	2000	2011	2000	2011		
Африка	0,005	0,01	0,0003	0,0006	0,005	0,009
Східна	0,003	0,01	0,0002	0,0002	0,004	0,005

Центральна	0,0005	0,0004	0,0002	0,0002	0,001	0,001
Північна	0,004	0,009	0,002	0,002	0,001	0,001
Південна	0,23	0,39		0,03	0,06	0,32
Західна					0,01	0,01
Америка	0,17	0,11	0,17	0,34	2,87	5,11
Північна	0,50	0,34	2,33	5,34	22,38	31,79
Центральна		0,0002	0,001		0,01	0,02
Південна	0,23	0,16	0,004	0,10	2,01	5,35
Азія	0,004	0,006	0,02	0,02	0,02	0,03
Східна	0,004	0,005	0,02	0,03	0,03	0,03
Південна	0,003	0,003	0,02	0,03	0,02	0,03
Південно-Східна	0,002	0,004			0,01	0,01
Західна	0,06	0,10		0,006	0,003	0,007
Європа	0,45	1,32	0,40	1,01	0,07	0,27
Східна	0,50	1,73	0,14	0,58	0,03	0,32
Північна			1,10	3,55		
Південна	0,30	0,46	0,02	0,05	0,19	0,27
Західна	0,75	1,17	2,77	5,56	0,01	0,14
Океанія	0,06	0,01	0,64	0,72	0,04	0,009
Світ	0,02	0,03	0,03	0,05	0,13	0,20

*Наші розрахунки за даними ФАО [13].

Так, якщо у 2000 р. один працездатний селянин георегіону «Східна Азія» виростив 4 кг соняшнику, 20 кг ріпаку і 30 кг сої, то у георегіоні «Північна Америка» відповідно 500, 2330 і 22380 кг, а в «Західній Європі» – 750, 2770 і 10 кг при зміні цих показників у 2011 р. до 5, 30 і 30 у георегіоні «Східна Азія» проти 340, 5340 і 31790 кг у георегіоні «Північна Америка» і 1170, 5560 і 140 кг у георегіоні «Західна Європа». Тобто, якщо ефективність праці у георегіонах з розвинутими країнами по білково-олійним культурам вимірюється тоннами, то у георегіонах з країнами, що розвиваються, лише кілограмами. Таким чином, для подолання цього розриву в регіонах з країнами, що розвиваються, буде потрібна кропітка робота щодо запровадження новітніх технологій, здатних наблизити ці країни за ефективністю праці до розвинутих країн.

Водночас Південь усе більше «підтягується» до Півночі за економічною

потужністю аграрного сектора, а деякі георегіони навіть перевищують георегіони Півночі з розвинутими країнами. Так, наприклад, якщо у 2000 р. загальна вартість продукції сільського господарства країн Африканського континенту була в 1,7 рази менше георегіону «Північна Америка», то у 2013 р. вже лише у 1,17 разів, а георегіон «Східна Азія», який за економічною потужністю аграрного сектора у 2000 р. перевищував георегіон «Північна Америка» у 2,2 рази збільшив свою перевагу в 2010 р. до 2,7 разів (табл. 7).

Таблиця 7

Зміни вартості продукції сільського господарства, млн дол. США

Світ, регіон	2000 р.	2014 р.	2014 до 2000,%
Африка	86170,6	239512,8	277,9
Східна	12863,0	44635,7	347,0
Центральна	2143,6	21471,8	1001,7
Північна	24406,9	53871,5	220,7
Південна	5332,5	14569,4	274,9
Західна	41424,5	10874,3	253,1
Америка	219088,5	605067,5	276,2
Північна	121660,7	283485,9	233,0
Центральна	43710,6	68036,2	155,6
Південна	67036,2	222127,8	331,3
Азія	552985,4	1778367,3	321,6
Східна	330942,1	1010522,4	305,3
Південна	131013,1	420174,0	320,9
Південно-Східна	49162,1	236866,9	481,8
Західна	38162,1	95651,6	250,6
Європа	199871,5	433363,4	216,9
Східна	46968,8	157519,8	335,3
Північна	22050,9	45563,9	204,8
Південна	63450,4	107288,9	169,1
Західна	76111,3	122990,7	183,2
Океанія	16534,8	44680,1	270,2
Світ	1070560,8	3100991,2	289,6

*Наші розрахунки за даними ФАО [15].

Висновки. Підвищення темпів економічного розвитку регіонів, де розташовані країни, що розвиваються, порівняно з відповідними темпами регіонів із розвинутими країнами. Незначне скорочення розриву між ефективністю праці селян країн, що розвиваються, з розвинутими країнами. Відбулося багатократне зростання обсягів торгівлі, динаміка експорту якого засвідчила не тільки стрімкий розвиток експорту товарів у цілому й продукції АПК країнами Азійського континенту порівняно з розвинутими країнами Північної Америки, а й значні розбіжності між регіонами у межах континентів. Спостерігається чітка тенденція позитивних змін економічної потужності георегіонів планети в аграрному секторі, що є найбільш важливим для життєзабезпечення людства, яке рухається траєкторією глобальних змін.

Список використаних джерел та літератури

1. Білорус О. Г. Проблеми теорії і політичної економії світ-системи глобалізму. *Власов В. І. Еволюція наукової думки щодо глобалізації в Україні та Росії*. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2012. Т. 2. С. 775–794.
2. Власов В. І. Глобалістика : історія, теорія : монографія : [в 2 т.]. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2012. 856 с.
3. Сапир Е. Геоэкономическая теория (гносеологические корни современной геоэкономической концепции). *Безопасность Евразии*. 2003. № 2. С. 437–460.
4. Кочетов Э. Г. Система международных хозяйственных связей : геоэкономическая макро модель. *США : экономика, политика, идеология*. 1996. № 5. С. 11–22.
5. Кочетов Э. Г. Глобалистика : теория, методология, практика : [учеб. для вузов]. Москва : Норма, 2002. 672 с.
6. Кочетов Э. Стратегия развития : геоэкономическая модель. *Безопасность Евразии*. 2000. № 1. С. 107–146.
7. Кочетов Э. Г. Геоэкономический атлас мира как логистическая система нового класса (геологистика) : объемная интерпретация глобального мира – план для построения синкретической модели). *Безопасность Евразии*. 2001. № 3. С. 341–366.
8. Кочетов Э. Теоретические и методологические основы современной внешнеэкономической политики, стратегии и экономической дипломатии (держат стратегическую паузу – завершить стратегический маневр). *Безопасность Евразии*, 2008. № 1. С. 373–410.
9. Миньяр-Белоручев К. В. Геоэкономика в контексте глобализации: достижения и перспективы. URL : <http://mir-politika.ru/4546> (дата звернення :

27.10.2017).

10. Жан К. Геоэкономика [пер. з італ.]. Москва : Ad Marginem, 1997. 207 с.

11. UNCTAD handbook of statistics / UN. New York and Geneva, 2016. 264 p.

12. Доклад о человеческом развитии. 2013. *Возвышение Юга : человеческий прогресс в многообразном мире*. ПРООН. Москва : Весь Мир, 2013. 204 с.

13. FAOSTAT Trade. URL : www.fao.org (дата звернення : 27.10.2017).

14. Супіханов Б. К. Геоэкономика аграрного сектора. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. 336 с.

15. FAOSTAT Production. Value of Agricultural Production. URL : www.fao.org (дата звернення : 27.10.2017).

References

1. Bilorus, O. H. (2012). *Problemy teoryi politychnoi ekonomii svit-sistemy globalizmu* [Проблеми теорії і політичної економії світ-системи глобалізму]. Vlasov, V. I. *Evolyutsiya naukovoy dumky schodo globalizatsii v Ukraini ta Rossii* [Evolution of scientific thought about globalization in Ukraine and Russia]. Vinnytsya : TOV «Nilan-LTD», 2. 775–794. [in Ukrainian].

2. Vlasov, V. I. (2012). *Globalistyca : history, theory : monographiya* [v 2 t.] [Globalistics : History, Theory : Monograph [v 2 vol.]]. Vinnytsya : TOV «Nilan-LTD», 856. [in Ukrainian].

3. Sapir, E. (2003). *Geoeconomic theory (gnoseological korni sovremennoy geoeconomicheskoy kontseptsii)* [Geoeconomic theory (epistemological roots of the modern geo-economic concept)]. *Bezopasnost Evrazii* [Security of Eurasia]. 2. 437–460. [in Russian].

4. Kochetov, E. H. (1996). *Sistema mezhdunarodnyh hozyaistvennyh svyazei : geoeconomicheskaya macromodel* [System of international economic relations : geo-economic macromodel]. *USA : economica, politica, ideologiya*. [USA : Economics, Politics, Ideology]. 5. 11–22. [in Russian].

5. Kochetov, E. H. (2002). *Globalistica : theory, metodologiya, practica : [ucheb. dlya vuzov]* [Globalistics: theory, methodology, practice: a textbook for universities]. Moscow : Norma, 672. [in Russian].

6. Kochetov, E. H. (2000). *Strategiya razvitiya : geoeconomicheskaya model* [Development strategy : geo-economic model]. *Bezopasnost Evrazii*. [Security of Eurasia]. 1. 107–146. [in Russian].

7. Kochetov, E. H. (2001). *Geoeconomicheskii atlas mira kak logisticheskaya sistema novoho classa (geologistica) : obemnaya interpretatsiya globalnoho mira – plan dlya postroeniya sincreticheskoy modeli* [Geo-economic atlas of the world as a logistical system of a new class (geology) : a voluminous interpretation of the global world – a plan for constructing a syncretic model]]. *Bezopasnost Evrazii* 3. 341–366. [in Russian].

8. Kochetov, E. H. (2008). *Teoreticheskie i metodologicheskie osnovy sovremennoy vneshneconomicheskoy politici, strategii i ekonomicheskoy diplomatii (derzhat strategicheskuyu pauzu – zavershit strategicheskii manevr)* Geo-economic

atlas of the world as a logistical system of a new class (geology) : a voluminous interpretation of the global world – a plan for constructing a syncretic model). *Bezopasnost Evrazii* [Security of Eurasia]. 1. 373–410. [in Russian].

9. Minyar-Beloruhev, K. V. *Geoeconomica v kontekste globalizatsii: dostizheniya i perspektivy* [Geoeconomics in the context of globalization: achievements and prospects]. <http://mir-politika.ru/4546> . [in Russian].

10. Zhan, K. (1997). *Geoeconomica* [Geoeconomy]. Moscow : Ad Marginem. 207. [in Ukrainian].

11. *UNCTAD handbook of statistics* (2016) / UN, New York and Geneva. 264. [in English].

12. *Doklad o chelovechescom razvitii. 2013* (2013). [Report on human development. 2013]. *Vozvyshenie Yuga : chelovecheskiy progress v mnohoobraznom mire* [The Rise of the South : Human Progress in a Diverse World]. PROON. Moscow : Ves mir, 2013. 204. [in Russian].

13. *FAOSTAT Trade*. www.fao.org [in English].

14. Supikhanov, B. K. (2014). *Geoeconomica agrarnogo sektora* [Geoeconomy of the agrarian sector]. Vinnitsya, TOV «Nilan-LTD». 336. [in Ukrainian].

15. *FAOSTAT Production. Value of Agricultural Production*. www.fao.org [in English].

Рецензент:

Шевченко В.Ф., д.і.н., проф.

Надійшла до редакції 18.12.2017 р.